

Правове становище жінок у Стародавньому Єгипті

Однією з країн, де раніше інших склалося рабовласницьке суспільство і вперше в світі виникла держава, став Єгипет, в якому до III тис. до н. е. вже існувала держава і діяли юридичні норми, що регулювали будівництво численних іригаційних споруд та зародження соціальних відносин. Право в Стародавньому Єгипті не проводило різких відмінностей у правовому статусі чоловіків та жінок. Як зазначає В. Томсинов, написи і малюнки, що відносяться до епохи Давнього царства, показують активну участь жінки і в економічній, і в релігійній сфері життя суспільства [3, с. 406]. З цього приводу Н. Добрецова, говорячи про давньоєгипетську жінку, взагалі виокремлює в ній три образи: богиня, сестра та правитель [1]. Проте тут слід враховувати ту обставину, що рівність жінок з чоловіками в правовому статусі не означала, що вони займали в суспільстві однакове з ними місце, звертаючи увагу при цьому на його патріархальність. Тому метою даної роботи є розгляд правового становища жінки в Стародавньому Єгипті, визначення її ролі не лише в сім'ї, а й в суспільстві.

Жінки могли бути служницями бога — жрицями, вони становились іноді верховними володарями замість своїх чоловіків, як це було у випадку з царицею Хатшепсут. Щоб стати правителем нома, або навіть фараоном, зовсім необов'язково було бути сином правителя. Часто цілком достатньо було просто одружитися з донькою номарха або фараона, як і робили багато честолюбних юнаків з аристократичних сімей. Справа в тому, що титул і майно правителя в рівній, а іноді і в більшій мірі, успадковували дочки, а не сини. Це пов'язано з тим, що свій родовід стародавні єгиптяни вели за материнською лінією,

вважаючи, що походження дитини можна достовірно довести лише з боку матері, яка його народила [1].

Головною сферою докладання зусиль для єгипетської жінки була сім'я. В Стародавньому Єгипті шлюб вважався здебільшого явищем особистого життя індивідів та їх сімей, ніж суспільним інститутом. З цієї причини він не розглядався сам по собі в якості самостійного об'єкта правового регулювання, відтак і шлюбно-сімейного права як такого не існувало. Не мав давньоєгипетський шлюб і релігійного характеру: жерці не брали участь при його укладанні. З точки зору класичних давньоєгипетських поглядів шлюб був всього лише союзом чоловіка і жінки, що створювалися для ведення спільного господарства та народження дітей. Тому шлюбна церемонія обмежувалася по суті укладенням угоди між нареченими та їхніми родинами і переходом жінки з родини батьків в будинок чоловіка.

Шлюбна угода, яка до I тис. до н. е. полягала переважно в усній формі, визначала права та обов'язки подружжя як по відношенню один до одного, так і щодо сімейного майна. Одним з головних предметів шлюбної угоди було питання про гарантії матеріального забезпечення дружини. Ті, хто вступали в шлюб, домовлялися, самі або за посередництвом батьків, про те, яке матеріальне утримання жінка матиме не тільки в шлюбі, але і в разі розлучення. Так, наприклад, в призначений день жінка, яка виходить заміж, вступала в будинок до свого майбутнього чоловіка. При зустрічі з ним вона отримувала від нього список майна, яке передавалося їй при укладенні шлюбу як «подарунок жінки». Після цього чоловік давав клятву, якою підтверджував, що в разі залишення своєї дружини він віддасть їй майно, вказане в списку, за винятком випадку, якщо причиною його відходу від дружини буде її перелюбство [3, с. 410]. Доходи, отримані в шлюбі спільно, були формально розділені, дружина мала право на 1/3 від загальних сімейних доходів.

Відомо, що з часом та за певних обставин все міняється. Десь майже за часів правління п'ятої династії фараонів в єгипетському суспільстві сімейні права чоловіка розширюються та зміцнюються. Отже, жінка втрачає своє рівноправне становище, і

не дивлячись на попередню її роль у суспільстві, главою сім'ї став чоловік. Дружина знаходиться дещо нижче чоловіка, її переставляють вважати вищою чи рівноправною чоловіку. Відтепер починає допускатись полігамія чоловіків щодо жінок: будь-який чоловік, окрім жерців, має право взяти другу дружину, яка прирівнювалась по рівноправ'ю до першої. У деяких багатих єгиптян почали заводитися гареми.

У більшості випадків єгиптяни брали в дружини інших жінок, на додаток до першої дружини, для того, щоб мати синів або взагалі дітей, яких не могла народити з якихось причин перша дружина. Дані про склад полігамних сімей показують, що статус дружин не був однаковим. Він відрізнявся відповідно до статусу батьків дружин і, ймовірно, також в залежності від того, народжували вони дітей або ні. В сім'ях фараонів також бували випадки, коли глава мав кілька дружин. Але в них такі шлюби носили явний політичний характер. Жінки, які перебували в таких гаремах, не могли мати прав законних дружин, а народжених ними дітей не можна було вважати членами сім'ї чоловіка.

Розлучення вважалось в Стародавньому Єгипті цілком нормальним явищем, але не схвалювалось. Тексти збережених шлюбних угод показують, що при укладенні шлюбу майбутнє подружжя домовлялося і про умови розлучення, тобто про розподіл майна, про утримання жінки, якщо трапиться так, що її залишить чоловік, і з інших питань. Дружина мала таке ж право на розлучення, яке мав чоловік. В. Томсинов в цьому випадку звертає увагу на наступні фрази з текстів шлюбних угод: «Якщо я покину тебе як дружину і буду тебе ненавидіти і одружусь з іншою жінкою, то я...»; «Якщо я покину тебе як чоловіка і буду тебе ненавидіти і вийду заміж за іншого чоловіка, то я...» [3, с. 413]. Підставою для розлучення могло бути безпліддя або перелюбство. Чоловік міг одружитися вдруге після розірвання свого першого шлюбу або після смерті першої дружини.

Таким чином, дослідження правового становища жінки у Стародавньому Єгипті показало, що Єгипет часів фараонів — одна з небагатьох стародавніх цивілізацій, які надали жінкам поло-

ження хоча і не рівне чоловічому, але все-таки досить привілейоване. Це виражалося насамперед у тому, що жінки і чоловіки тут були рівні перед законом. Жінки несли відповідальність за свої вчинки, могли мати власність і займатися деякими ремеслами. У свою чергу наявність шлюбних договорів указувала на розмежування майнових відносин у родині між подружжям на випадок розлучення.

1. Добрецова Н. Женщина в Древнем Египте: богиня, сестра и правительница / Н. Добрецова [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.ancient-luxor.com/egyptian-life/woman-in-ancient-egypt.php>
2. Женщины в Древнем Египте [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://pikabu.ru/story/zhenshchinyi_v_drevnem_egipte_5603569
3. Томсинов В. А. Государство и право Древнего Египта : Монография / Владимир Алексеевич Томсинов. — М. : ИКД «Зерцало-М», 2011. — 512 с.

